

VOKA ●●●
PAPER

JULI 2021

DE DROOGTE VOORBIJ

DE DROOGTE VOORBIJ
Werven voor een beter
circulair watergebruik

Ontdek nog meer info,
interviews en inspirerende cases op
www.voka.be/milieu

DE DROOGTE VOORBIJ

Werven voor een beter circulair watergebruik

De essentie.....	3
Inleiding.....	5
Vlaanderen gaat een versnelling hoger.....	6
Knelpunten blokkeren de opschaling.....	11
Instrumenten om het pad te effenen.....	17

colofon

Voka-kenniscentrum

Frank Beckx | Directeur kennis- en lobbycentrum
Bart Van Craeynest | Hoofdeconoom
Sonja Teughels | Arbeidsmarkt
Helena Muyldermans | Sociaal recht en arbeidsmarkt
Jonas De Raeve | Onderwijs
Daan Aeyels | Welzijns- en gezondheidsbeleid
Goedele Sannen | Mobiliteit en logistiek
Katelijne Haspelslagh | Milieu en klimaat
Lorenzo Van de Pol | Klimaat en energie
Steven Betz | Ruimtelijke ordening en milieu
Karl Collaerts | Fiscaliteit en begroting
Johan Guldix | Innovatie en ondernemen
Gilles Suply | EU en internationaal ondernemen
Dieter Somers | Digitale transformatie

Eindredactie

Sandy Panis

Foto's

Dann en Shutterstock

Vormgeving

Capone

Druk

INNI Group, Heule

"Werven voor een beter circulair watergebruik" is een brochure van Voka, Vlaams netwerk van ondernemingen. De overname of het citeren van tekst uit deze Voka Paper wordt aangemoedigd, mits bronvermelding.

Verantwoordelijke uitgever

Hans Maertens i.o.v. Voka vzw - Burgemeester
Callewaertlaan 6 - 8810 Lichtervelde
info@voka.be - www.voka.be

Structurele partner:

De essentie

De paradox is dat er in Vlaanderen voldoende neerslag valt, maar we toch geconfronteerd worden met steeds terugkerende droogteperiodes. De klimaatverandering zorgt er immers voor dat de lentes droger en de winters natter worden. Als we in Vlaanderen droogteperiodes willen voorkomen, is er nood aan een structurele aanpak. Het beleid heeft verschillende initiatieven genomen om hierop een antwoord te bieden, maar er is meer nodig.

Circulair watergebruik en het langer vasthouden van water kunnen helpen om tot een duurzaam waterbeheer en robuust watersysteem te komen. Willen we hierin slagen, dan zal iedereen zijn steentje moeten bijdragen. In deze paper leggen we de focus op het circulair watergebruik.

Bedrijven hebben in de afgelopen jaren al inspanningen geleverd om hun waterverbruik te doen dalen. De terugkerende droogteperiodes hebben bedrijven ook bewuster gemaakt van de nood aan een eigen waterbevoorradingszekerheid. Ook in de toekomst zullen bedrijven inzetten op circulair watergebruik.

Toch zien we nog te vaak dat bedrijven weerhouden worden om waterbesparende maatregelen uit te voeren. Er is niet één echt knelpunt dat bedrijven tegenhoudt, maar het is een combinatie van verschillende knelpunten en ze zijn steeds afhankelijk van het type bedrijf. We moeten in-

zetten op meerdere werven en steeds aandachtig zijn voor de eigenheid van het bedrijf. Voka ziet er drie:

1STE WERF:

Zet in op een holistisch beleid

De 'Blue Deal' en 'Vlaanderen Circulair' met de werkagenda 'Waterkringlopen' zijn daarbij een eerste stap in de goede richting. De concrete acties die uit deze initiatieven voortkomen zijn een deel van de oplossing maar we mogen niet vergeten te kijken naar andere beleidsdomeinen zoals milieu, klimaat, energie, mobiliteit, voeding en ruimtelijke planning. De integrale aanpak is van wezenlijk belang om maximaal verbanden te leggen tussen al deze beleidsdomeinen, maar ook om de negatieve effecten van een maatregel op een ander beleidsdomein te vermijden. We hebben daarom nood aan een holistisch beleid met een duidelijke strategie die zich vertaalt in:

- Een rechtvaardig en duidelijk vergunningenbeleid: de Blue Deal zal immers een aantal extra voorwaarden opleggen aan bedrijven die hen moeten helpen meer duurzaam om te gaan met hun waterverbruik. Gezien de al geleverde en de toekomstige inspanningen, moeten we erover waken dat de opgelegde voorwaarden

WIE?

KATELIJNE HASPELAGH
Adviseur milieu en klimaat
Katelijne.haspelslagh@voka.be
Katelijne Haspelslagh volgt op het Voka-kenniscentrum de dossiers op rond milieu en klimaat.

“Naar de toekomst toe moeten ook de mogelijkheden bekeken worden voor bedrijven die een overschot hebben aan water van drinkwaterkwaliteit.”

complementair zijn aan wat de bedrijven nu al doen. Ze zouden enkel mogen worden opgelegd wanneer de meerwaarde voor meer duurzaam watergebruik bewezen is. We moeten daarbij extra administratieve lasten vermijden. Bovendien moeten ook de randvoorwaarden, zoals bijvoorbeeld lozingsnormen of waarborgen voor de veiligheid van de mens, zorgvuldig bekeken worden: ze kunnen immers restricties met zich meebrengen op hergebruikprojecten. Dat moet mee opgenomen worden in het vergunningenbeleid.

- Een stabiel prijzenbeleid: de terugverdientijd van investering in hergebruik kan gemakkelijk meerdere jaren zijn. Daarom is een stabiel prijzenbeleid noodzakelijk om de rendabiliteit te verzekeren. De verschillende waterbronnen moeten integraal bekeken worden. Hierbij moet maximaal rekening gehouden worden met het de-vervuiler-betaalt-principe.
- Afstemming met de klimaattransitie: naast investeringen in duurzaam watergebruik zullen we ook moeten investeren in andere aspecten van de klimaattransitie zoals klimaatneutrale technologieën (bijvoorbeeld voor de productie van waterstof). Ook voor deze technologieën is er water nodig. Het is belangrijk dat de behoefte aan water voor de klimaattransitie wordt afgestemd met het waterbeleid.

2DE WERF Maak werk van een onderzoeks-, ontwikkelings- en innovatieagenda

Het beleid erkent dat er nu nog geen agenda is en dat hier werk van gemaakt moet worden. Vanuit de Blue Deal wordt er geïnvesteerd in verschillende projecten zoals demonstratieprojecten, onderzoekscentra, financiële ondersteuning, ... wat positief is, maar dit mogen geen eenmalige investeringen zijn. We moeten permanent blijven investeren in onderzoek, ontwikkeling en innovatie, waarbij we maximaal de afstemming maken met de te maken investeringen in het kader van de klimaattransitie.

meer info, interviews en inspirerende cases op

De agenda moet volop werk maken van het zoeken naar oplossingen om de opgeconcentreerde afvalwaterstromen (door water te hergebruiken, stijgt het aantal zouten en ontstaat er opconcentratie) te verwerken. De opconcentratie legt namelijk druk op de waterloopkwaliteit waardoor ver doorgedreven hergebruik gelimiteerd wordt. Via demonstratieprojecten kunnen de innovatieve technieken worden opgeschaald en zal de rendabiliteit verbeteren.

Om ook de kleinere en middelgrote waterverbruikers te bereiken moet het laagdrempelig advies verder worden gepromoot en moeten we ervoor zorgen dat ‘water-as-a-service’ ook bij hen meer ingang vindt. Op die manier moeten ze zelf niet investeren in de zuivering.

Digitalisering, centralisatie, inzichtelijkheid en toegankelijkheid naar alle bedrijven toe zijn hierbij sleutelwoorden.

3DE WERF Stimuleer samenwerkingsverbanden tussen bedrijven, gemeentes en particulieren

Er is nog enorm veel potentieel om meer water te hergebruiken dankzij samenwerkingsverbanden. Door het gebruik van afvalwater als grondstof kan er bespaard worden op de primaire waterbron. Om dit te stimuleren moeten bedrijven een incentive krijgen om hun afvalwater ter beschikking te stellen. Voka vraagt in dat verband om de heffingsbijdrage voor het lozen te herzien.

Samenwerkingsverbanden kunnen ook op grotere schaal opgezet worden. Op (nieuwe) bedrijventerreinen of wijken moet er maximaal rekening gehouden worden met de opvang, het hergebruik en de infiltratie van regenwater.

Naar de toekomst toe moeten ook de mogelijkheden bekeken worden voor bedrijven die een overschot hebben aan water van drinkwaterkwaliteit en die dit water willen injecteren in het drinkwaternet. Hiervoor ontbreekt momenteel het wettelijk kader.

Dit alles zal leiden tot een rechtszekere omgeving waarin bedrijven verder kunnen blijven inzetten op circulair watergebruik en zo bijdragen aan de structurele aanpak van de droogteproblematiek. De innovatie zal leiden tot een meer duurzame economie. Tot slot zullen we op die manier voorkomen dat we het afwegingskader droogte als laatste redmiddel moeten inzetten, en kunnen we zo (mogelijke) schade aan onze economie voorkomen.

Inleiding

De afgelopen zomers werden we steeds meer geconfronteerd met aanhoudende droogteperiodes. In die mate zelfs dat er waterbesparende maatregelen genomen moesten worden, denk maar aan de captatieverboden op onbevaarbare waterlopen, het verbod op het gebruik van leidingwater voor het wassen van de auto, het vullen van het zwembad, ... Op wereldniveau bekeken, staat België op de 22ste plaats op het vlak van waterstress (de verhouding van het aandeel wateronttrekking en de beschikbare hoeveelheid water).¹

Onze lage waterbeschikbaarheid wordt verklaard door een hoge bevolkingsdichtheid en een beperkt aanbod aan water. Nochtans valt er in Vlaanderen voldoende neerslag om de waterschaarste te kunnen tegengaan, maar het wordt nog onvoldoende benut.

In ons land valt er jaarlijks gemiddeld zo'n 850 mm neerslag.² In tegenstelling tot wat we soms denken, valt er gemiddeld ongeveer evenveel regen in de zomer als in de winter. Het is echter de intensiteit die verschilt. In de winter valt de neerslag meer gezapig, staat het groeiseizoen op een laag pitje en worden de grondwaterlagen aangevuld. Terwijl er in de zomer meer korte, maar krachtige regenbuien zijn waardoor de neerslag onvoldoende tijd krijgt om te infiltreren en via de riolering verdwijnt richting de zee. De aanvulling van de grondwaterlagen is van strategisch belang om waterschaarste in de zomer te voorkomen. Door enerzijds het water langer vast te houden en anderzijds het water efficiënter te gebruiken, kunnen we ons weerbaarder maken tegen waterschaarste. Elke watergebruiker zal hieraan moeten meewerken.

In juni 2019 brachten we de Voka Paper ‘Water, ons vloeibare goud’ uit. De aanleiding hiervan was onder meer de opmaak van de waterbeleidsnota 2020-2025, de alsmaar frequentere droogte tijdens de zomerperiode en de aankondiging van de opmaak van het ‘afwegingskader droogte’.

Sinds de publicatie van de paper hebben we in Vlaanderen niet stilgezeten. We moeten met ons waterbeleid in Vlaanderen de weg inslaan naar een meer duurzaam watergebruik en een robuust watersysteem. Als antwoord hierop, zijn er verschillende beleidsinitiatieven opgezet. Maar ook bedrijven gaan hierin mee en blijven verder investeren in duurzaam waterbeheer.

Daarom kijken we verder vooruit. Waar staan we nu? Waar moeten we naartoe? Wat is de weg vooruit? In een eerste hoofdstuk gaan we dieper in op de initiatieven die in Vlaanderen nu al lo-

“Er valt in Vlaanderen voldoende neerslag om de waterschaarste te kunnen tegengaan, maar het water wordt nog onvoldoende benut.”

pen. In het tweede hoofdstuk gaan we na welke knelpunten de versnelling naar een duurzaam en robuust watersysteem tegenhouden. In het laatste hoofdstuk reiken we de tools aan die moeten helpen om een holistische beleid uit te werken en de knelpunten weg te werken.

We kijken ook naar voorbeelden in de praktijk. Hiervoor hebben we meer dan 270 bedrijven bevestigd. De deelnemende bedrijven kwamen uit verschillende provincies, zijn verschillend in bedrijfsomvang en zijn bedrijvig in verschillende sectoren.

1. <https://www.wri.org/applications/aqueduct/country-rankings/>
2. <https://www.meteo.be/nl/klimaat/klimaat-van-belgie/klimatologisch-overzicht/2020/jaar>

1. Vlaanderen gaat een versnelling hoger

In enkele jaren tijd is het bewustzijn rond het belang van duurzaam waterbeheer sterk gestegen. Ter illustratie, zelfs in de winter, wanneer onze watervoorraad wordt aangesterkt, wordt er vooruitgeblift op de nakende zomer met bijhorende mogelijke droogteperiodes. Het mag dan ook niet verbazen dat er het afgelopen jaar veel nieuwe initiatieven zijn opgestart en dit zowel op beleidsniveau als bij de bedrijven zelf.

Binnen het waterbeleid volgen de plannen zich snel op

Het waterschaarsterisico kan op twee manieren aangepakt worden. Enerzijds via proactieve maatregelen, met name structurele maatregelen die toelaten waterschaarste te voorkomen op middellange en lange termijn: circulair watergebruik stimuleren, gebruik van alternatieve waterbronnen, infiltratie verhogen, via kennis en

onderzoek knelpunten aanpakken, buffering, samenwerkingsverbanden opzetten, ... Anderzijds via reactieve maatregelen, zoals waterbesparende maatregelen nemen in tijden van dreigende waterschaarste of effectieve waterschaarste. Dat kan door de toegang tot water te beperken door een verbod op het gebruik van water op te leggen voor bepaalde toepassingen. De initiatieven hiervoor volgen zich snel op. Alleen al in het laatste jaar zijn er verschillende grote initiatieven opgestart.

Binnen het waterbeleid volgen de plannen zich snel op

Proactief beleid

- Middellange en lange termijn aanpak
- Stimuleren circulair watergebruik
- Opzetten samenwerkingsverbanden
- Bufferen en langer vasthouden regenwater
- Gebruik alternatieve waterbronnen
- Onderzoek, ontwikkeling en Innovatie
- ...

Reactief beleid

- Dreigende of effectieve waterschaarste
- Beperkingen gebruik waterbronnen
- Lokale benadering
- Socio-economische schade (omzetverlies en technische werkloosheid) wordt meegenomen

STRATEGISCH PLAN WATERBEVOOR-RADING

BLUE DEAL

VLAANDEREN CIRCULAIR

AFWEGINGSKADER DROOGTE

Proactieve luik

Onder het proactieve luik vallen volgende initiatieven: de 'Blue Deal', het 'strategisch plan waterbevoorrading' en de 'werkagenda waterkringlopen' binnen het platform 'Vlaanderen Circulair'. De 'Blue Deal' is misschien wel de belangrijkste. Dit ambitieuze plan is in juli 2020 gepubliceerd en bevat meer dan zeventig acties opgedeeld in zes sporen met als doel om Vlaanderen structureel weerbaarder te maken tegen droogte. Alle stakeholders (industrie, particulieren, landbouw, openbare besturen, natuur) zijn deel van de op-

"De Blue Deal is een ambitieus plan met meer dan zeventig acties die Vlaanderen structureel weerbaarder moeten maken tegen droogte."

lossing. In het kader van de relance, voorziet de Vlaamse regering voor dit plan ongeveer een half miljard euro, waarvan het grootste deel via de Europese Herstel- en Veerkrachtrelancemiddelen zal worden gefinancierd. Dit betekent dat de acties hierin op relatief korte termijn zullen moeten worden uitgevoerd (tussen nu en 2026). De acties spelen onder meer in op vernatting, hogere infiltratiegraad, opbouw van kennis, digitalisering van het meetnet, innovatie, circulair watergebruik, ... Circulair watergebruik wordt dus gezien als een middel om de waterschaarste

aan te pakken. Een aantal van de acties zullen in hoofdstuk 3 van deze paper aan bod komen. Het strategisch plan waterbevoorrading moet een aantal concepten/visienota's opleveren, gebaseerd op de acties en sporen van de Blue Deal, en bestaat uit twee delen. Het eerste deel gaat in op de strategische waterbevoorrading van het drinkwater. Het tweede deel gaat in op al het ander watergebruik, waaronder water voor industrieel gebruik, maar ook alternatieve waterbronnen zoals het gebruik van hemelwater en afvalwater. Dit plan zal, zoals de naam het al aangeeft, onder meer de strategische watervoorraden, de noodzakelijke investeringen en de mogelijke knelpunten identificeren om een duurzame waterbevoorrading te verzekeren. Ook hier zal circulair watergebruik een deel van de oplossing zijn.

Vlaanderen Circulair is het kennisdelend platform van de maatschappelijke vijfhoek (bedrijven, overheden, kennisinstellingen, financiële instellingen, burgers en verenigingen). Eind 2020 heeft men ervoor geopteerd om het platform te reorganiseren met als doel een roadmap op te stellen die de weg moet tonen hoe de economie in Vlaanderen tegen 2050 volledig circulair kan worden. Daarnaast zijn er zes thema's of werkagenda's afgebakend die concrete invulling moeten geven aan acties en engagementen om de ambities met tijdschhorizon 2030 (tegen dan moet Vlaanderen een circulaire koploper zijn in Europa) waar te maken. De werkagenda 'waterkringlopen' is hier één van en zal de uitvoering van de acties 'circulair watergebruik' uit bovenstaande initiatieven coördineren en uitvoeren. De werkagenda wordt getrokken door een publieke en privéactor. De Vlaamse Milieu Maatschappij (VMM) neemt de taak op als publieke actor. Gezien het grote belang van water voor de verschillende sectoren, is het Vlaams Werkgevers Platform (VWP)³ cotrekker van de werkagenda. Ook de maatschappelijke vijfhoek wordt hierbij betrokken.

Daarnaast maakt Vlaanderen in uitvoering van de Europese Kaderrichtlijn Water (KRW) elke zes jaar stroomgebiedsbeheerplannen (SGBP's) op waarin maatregelen en acties worden vastgesteld voor het bereiken van de Europese doelen die tegen 2027 voor zowel oppervlakte- als grondwater bereikt moeten worden.⁴ De huidige SGBP's lopen tot 2021. De SGPB's voor 2022-2027 zijn in voorbereiding. Nieuw is dat naast een overstromings- ook een waterschaarsterisico-

3. Het VWP is een samenwerkingsplatform van 18 Vlaamse werkgeversorganisaties, waaronder Voka.
4. Tegen 2027 moeten we zowel voor oppervlakte- als grondwater 'de goede toestand' halen. Dit betekent concreet dat we 'de goede toestand' moeten bereiken op ecologisch, chemisch en kwantitatief vlak.

Voor de coördinatie van het aanpakken van de droogte is er een high level taskforce droogte opgericht. Hierin zetelen naast de minister van Omgeving ook de ministers van Landbouw, Economie, Innovatie, Mobiliteit en Openbare Werken en Binnenlands Bestuur alsook de provinciegouverneurs, de Vereniging van Vlaamse Steden en Gemeenten (VVSG) en de experts in droogte, Prof. Patrick Willems en Prof. Marijke Huysmans. Ze zullen hierbij ondersteund worden door de voorzitter van de droogtecommissie, een vertegenwoordiger van Aquaflanders, van de Vlaamse Waterweg en van Aquafin.

De coördinatie van het integrale waterbeleid, dus meer dan enkel droogtebeleid maar ook het beleid rond de waterkwaliteit, biodiversiteit, ... gebeurt via de coördinatiecommissie Integraal Waterbeleid (CIW). De commissie heeft naast de taak van advies geven in tijden van droogte, ook de taak om de koppeling te maken met de verschillende beleidsdomeinen, initiatieven en acties om de uitvoering hiervan zo efficiënt mogelijk te laten verlopen. Het is dus belangrijk dat er met een holistische blik naar het waterbeleid gekeken wordt.

Ook bij bedrijven groeit het bewustzijn

Water is niet alleen essentieel voor ons bestaan, maar ook voor onze economie. Bedrijven gebruiken water onder meer als basisstof in dranken en voeding, als koelmiddel in bijvoorbeeld energiecentrales, als reinigingsmiddel, om de milieu-impact te verminderen of om de veiligheid van bepaalde installaties te garanderen. Ze gebruiken daarvoor verschillende waterbronnen: leiding-, oppervlakte-, grond-, hemel- en gerecupereerd afvalwater. De kwaliteit van de

waterbron is vaak een doorslaggevende factor voor het type toepassing.

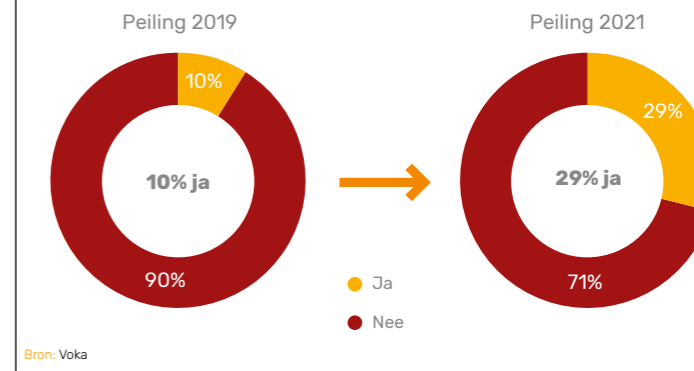
In het verleden hebben bedrijven al vele inspanningen geleverd om het waterverbruik te reduceren. Enkele betekenisvolle cijfers: terwijl het aandeel van gerecupereerd afvalwater ten opzichte van het totale watergebruik exclusief koelwater in 2000 nog maar 4% was, was dit in 2018 al 20%. Tussen de periode 2000 - 2018 is het aandeel gewonnen grondwater (wat aanzien wordt als de strategische voorraad om waterschaarste te voorkomen) bijna gehalveerd ten opzichte van het totale watergebruik (exclusief koelwater). Maar ook de totale efficiëntie is gestegen sinds 2000. Zo was er in 2018, 25% minder water nodig per geleverd product.

Uit een recente Voka-bevraging blijkt dat bedrijven ook de komende jaren inspanningen zullen blijven leveren. Ongeveer 8 op de 10 bedrijven geven aan dat ze binnen een periode van 5 jaar waterbesparende maatregelen willen uitvoeren (figuur 1). Dit percentage stijgt naarmate er meer water in het productieproces wordt gebruikt.

Wanneer het gaat over waterbesparende maatregelen kijken bedrijven in de eerste plaats naar het uitvoeren van efficiëntere processen (zelfde productie met minder water), intern hergebruik (recuperatie van eigen afvalwater), het inzetten van een waterbron met een lagere kwaliteit (inzetten van hemelwater voor sanitaire toepassingen, reinigen wagenpark, ...) en het bufferen en gebruiken van hemelwater.

Minder dan 1 op 10 bedrijven denkt in eerste instantie aan een samenwerking met meerdere

Figuur 2: **Sinds 2019 is de uitvoering van een droogterisico analyse verdrievoudigd**

Bron: Voka

wordt het belang van waterbevoorradingzekerheid groter en zelfs prioritair.

Uit een Voka-peiling van 2019 bleek dat bedrijven onvoldoende voorbereid waren op mogelijke wattertekorten. Uit eenzelfde peiling twee jaar later blijkt dat het bewustzijn over mogelijke wattertekorten sterk gestegen is. Het aantal bedrijven dat bezig is met risicoanalyses voor droogte of al heeft uitgevoerd, is meer dan verdrievoudigd (figuur 2). Bijna de helft van de grootwaterverbruikers heeft aangegeven dat er een risicoanalyse voor droogte in opmaak is of uitgevoerd wordt.

Maar het aantal bedrijven dat zich tot een variabel alternatieve waterbron kan wenden, blijft beperkt. Slechts 2 op 10 bedrijven hebben die mogelijkheid. De belangrijkste redenen hiervoor zijn enerzijds het volume dat nodig is en anderzijds de kwaliteit van het water. Dat het belang van waterbevoorradingzekerheid een van de beweegredenen is om te investeren in waterbesparende maatregelen kan hierdoor dus mee verklaard worden.

Het is duidelijk dat bedrijven in toenemende mate bezig zijn met duurzaam watergebruik en dat ze onderzoeken hoe ze meer onafhankelijk kunnen worden van hun waterbronnen. Dat kunnen ze door de waterefficiëntie en het hergebruik te verhogen en door alternatieve waterbronnen te gebruiken, om op die manier de bevoorradingzekerheid te waarborgen. Er zijn veel mooie projecten die dat illustreren. De opschaling blijft op dit moment echter nog uit omwille van een aantal knelpunten die in het volgende hoofdstuk zullen worden besproken.

beheerplan 'Blue Deal' zal worden geïntegreerd. Maar ook acties vanuit het strategisch plan waterbevoorrading en Vlaanderen Circulair zijn hier onderdeel van.

Reactieve luik

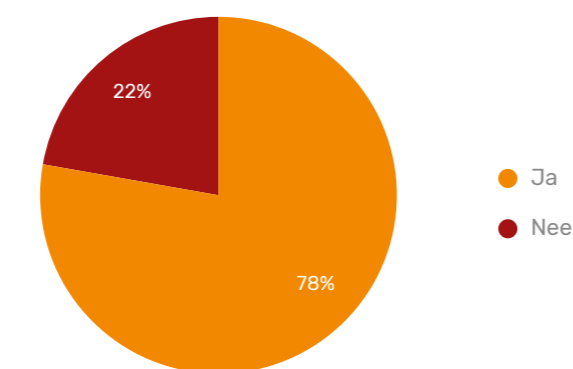
Wanneer er dreigende waterschaarste of effectieve waterschaarste is in Vlaanderen moeten er waterbesparende maatregelen genomen worden. Het afwegingskader droogte moet als beslissingsondersteunend middel de provinciegouverneurs helpen om af te wegen welke waterbesparende maatregelen ze prioritair best nemen. In tijden van dreigende droogte of effectieve waterschaarste, komt de droogtecommissie samen, bestaande uit leden van de Commissie Integraal Waterbeleid (CIW). Zij geven advies aan de provinciegouverneurs die vervolgens, na overleg op lokaal niveau met de verschillende stakeholders, de uiteindelijke droogtemaatregelen opleggen. De prioritering wordt gemaakt op basis van de waterbalans en houdt rekening met de socio-economische kost van de maatregel. Een verbod op water voor bedrijven kan immers tot omzetverlies en technische werkloosheid leiden. De zomer van 2021 zal als proef dienen, waarna een evaluatie volgt en een verfijning van het kader in de loop van de volgende jaren.

Coördinatie

Meer info over het afwegingskader

Figuur 1: **8 op 10 bedrijven is van plan om te investeren in de reductie van waterverbruik binnen de vijf jaar**

Bron: Voka

"Het is duidelijk dat bedrijven in toenemende mate bezig zijn met duurzaam watergebruik."

partijen om water te bufferen of beschikbaar te stellen voor een andere partij. De redenen hiervoor worden in hoofdstuk 2 van deze paper verder behandeld.

Het grootste deel van de bedrijven geeft 'duurzaamheid' aan als belangrijke reden om water te besparen. Duurzaam watergebruik levert immers zowel een ecologische als economische winst. Daarnaast is ook het bewustzijn gestegen over de nood aan een constante waterbevoorrading. Naarmate bedrijven meer water gebruiken

ExxonMobil

30% MINDER GRONDWATERVERBRUIK

Dankzij investeringen in zijn Brussels Campus, waar ook het European Technology Center gevestigd is, kon ExxonMobil haar grondwaterverbruik met 30% doen dalen. Dat werd gerealiseerd door in 2015 - 2016 over te stappen naar een intern koelingsstelsel en de concentratiecycli van de koeltorens te verhogen. In de loop van 2020 - 2021 werden ook de bestaande koeltorens, die de ventilatie en koeling van het gebouw regelen, vervangen door nieuwe technologie waarbij er gedurende zeven tot acht maanden per jaar met lucht gekoeld kan worden in plaats van met grondwater. Dit zal het grondwaterverbruik nog verder doen dalen, met een verwachte verbruiksafname van 40 tot 50%.

Brouwerij Huyghe

EFFICIËNTIEWINST VAN 62%

Sinds 2008 is de waterefficiëntie om 1 liter bier te maken met 62% gestegen van 8,5 liter water per liter bier naar 3,26 liter water per liter bier (2019). Dergelijke efficiëntiewinst heeft kunnen plaatsvinden door trapsgewijs te investeren in drie waterzuiveringsinstallaties (één in 2014, 2016 en 2019). Via de laatste zuiveringsstap (omgekeerde osmose) is het mogelijk om 70% van het volume water te zuiveren tot drinkwaterkwaliteit, wat terug in het proces wordt gebruikt om de ketels te reinigen en vaten en flessen te spoelen. Maar daar blijft het niet bij, het doel naar verdere efficiëntie is ingezet naar onder de 3 liter water. Om dit te halen zal er verder worden geïnvesteerd in het opvangen, zuiveren en gebruiken van regenwater.

Galoo Menen

EXTRA BIOLOGISCHE ZUIVERINGSINSTALLATIE

Galoo Menen recycleert staal, metalen en kunststoffen. Er wordt geïnvesteerd in een extra biologische zuiveringsinstallatie die een capaciteit van 2 miljoen liter heeft om het regenwater van de site van Halluin op te vangen, te zuiveren en in te zetten voor verneveling tegen stof, als bluswater en voor de flotatietechnieken. Het is belangrijk dat het water van goede kwaliteit is omwille van de gezondheid van de medewerkers, de kwaliteit van de bedrijfsprocessen en voor de biodiversiteit van de Leie. Het teveel aan water zal immers hierin geloosd worden. Op deze manier zal Galoo Menen onafhankelijk blijven van het stadwater op momenten dat er pieken zijn (bij droog, warm weer is er meer verneveling nodig).

Smart WaterUse project

ONLINETOOL DE 'WATERBAROMETER'

Het Smart WaterUse project wil bedrijven onder meer gemakkelijker toegang geven tot informatie over hoe waterrisico's ingeschat en verlaagd kunnen worden. Er zal daarom een onlinetool de 'WaterBarometer' ontwikkeld worden die bedrijven inzicht zal geven over het huidige waterbeheer, de risico's en de mogelijke aanwezigheid van alternatieve waterbronnen in de buurt. Met deze tool zullen bedrijven hun waterbalans met alle waterstromen en de gerelateerde kosten visueel kunnen voorstellen, verschillende simulaties kunnen maken en suggesties kunnen krijgen over gerichte optimaliseringsacties.

Het project wordt gesteund door het Vlaams Agentschap voor Innoveren en Ondernemen (VLAIO) (COO-CK-project) en wordt uitgevoerd door Flanders' FOOD, De Blauwe Cluster, watercircle.be, VITO, Vlakwa, Centexbel, Fevia Vlaanderen en Universiteit Gent en loopt nog tot eind maart 2023. Nadien wordt de tool publiek beschikbaar gemaakt.

2. Knelpunten blokkeren de opschaling

Circulair watergebruik wordt aanzien als een middel om naar een meer duurzaam watergebruik en een robuust watersysteem te transformeren. Circulair watergebruik stimuleren, de knelpunten wegwerken en er een algemene praktijk van maken zijn drie punten die een hoge prioriteit gekregen hebben in de werkagenda 'waterkringlopen' van 'Vlaanderen Circulair'. En maar goed ook want de Voka-bevraging toont aan dat bedrijven te maken krijgen met verschillende soorten knelpunten.

Uit de bevraging blijkt dat er niet één knelpunt is dat er met kop en schouders bovenuit steekt. Dit geeft al meteen de complexiteit van het probleem weer. Er is een combinatie van knelpunten, die voor elk bedrijf en elke toepassing anders is.

Waterkwaliteitsvereisten voor het gerecupereerde afvalwater

Water wordt gebruikt in allerlei toepassingen, de juiste waterkwaliteit is daarbij van immens belang. Daarenboven wordt kwaliteitswaarborging moeilijker wanneer meerdere waterbronnen gebruikt worden (de startkwaliteit is immers anders). Als de juiste waterkwaliteit niet (op kostenefficiënte manier) gewaarborgd kan worden, dan stopt het hergebruikverhaal. Het is dus niet verwonderlijk dat dit een knelpunt is dat bij veel bedrijven voorkomt. Verschillende zuiveringstechnieken lossen het probleem van de kwaliteit voor een deel op, maar hoe hoger de zuivering moet zijn, hoe hoger de operationele kost zal zijn, waardoor het op een gegeven moment niet meer kostenefficiënt wordt. Daarnaast zijn er situaties waarbij het belang van waterkwaliteit zo hoog is dat gerecupereerd afvalwater niet of moeilijker in het productieproces kan worden ingezet. Enkele voorbeelden:

- In het kader van voedselveiligheid mag er gerecupereerd afvalwater gebruikt worden wanneer dit zodanig wordt opgezuiverd zodat er geen risico's op verontreiniging zijn. Dit wil concreet zeggen dat drinkwaterkwaliteit gegarandeerd moet worden. Naast de aanzienlijke investeringen, komt hierbij ook een uitgebreide monitoring aan te pas. Voedingsbedrijven zijn bovendien zelf verantwoordelijk voor de garantie van de kwaliteit. Deze twee redenen zijn een knelpunt voor de verdere intensifiëring van hergebruik van water. Ook de perceptie die er bij de consument is rond het gebruik van afvalwater, zorgt op dit moment nog voor terughoudendheid. Meer dan de helft van de voedingsbedrijven geeft aan dat de veiligheidseisen hen tegenhouden meer gerecupereerd afvalwater in te zetten.

Meest voorkomende knelpunten die bedrijven tegenkomen bij het opzetten van circulair watergebruik projecten

Het is niet één specifiek knelpunt, maar een combinatie van verschillende knelpunten

- Voldoen aan kwaliteitsvereisten en kostenefficiënt zijn, is niet altijd haalbaar.
- Hergebruik van afvalwater is niet oneindig. Er ontbreken rendabele verwijderingstechnieken voor de opgeconcentreerde (afval)waterstroom.
- Het toekomstig waterbeleid is onduidelijk. Rechtsonzekerheid voor de te maken investering.
- Geen onderzoeks-, ontwikkelings- en innovatieagenda en verschillende ondersteuningskanalen. Fragmentatie zorgt voor onduidelijkheid.
- Rendabiliteit van de hergebruikprojecten is onvoldoende. Daarnaast zijn andere investeringen in het kader van de klimaattransitie ook nodig. Het bedrijf moet prioriteiten stellen.
- Samenwerkingsverbanden: ontbreken van incentive, aanvragen grondstofverklaring onduidelijk, geen kader voor het aanleggen van infrastructuur van derden, onduidelijkheid over vraag en aanbod.

- Een ander voorbeeld is de verneveling in het kader van stofbeheersing. Bij verneveling worden er waterdruppels gevormd die gemakkelijk kunnen worden ingeademd door de mensen. Uit voorzorg voor de gezondheid van de mens, gaan bedrijven daarom niet gemakkelijk afvalwater hergebruiken omwille van de resterende vervuilende componenten. Een algemeen kader dat hier meer duidelijkheid over kan scheppen, ontbreekt op dit moment.

Meer info over de verschillende stappen van het Wezerplan.

- Wanneer een waterstroom verschillende keren na elkaar wordt hergebruikt, wordt de concentratie aan zouten en afvalstoffen in de waterstroom groter, ook wel opconcentratie genoemd. Deze zouten en afvalstoffen kunnen de integriteit van de installatie in het gedrang brengen. Er is met andere woorden een limiet aan het hergebruiken van afvalwater.

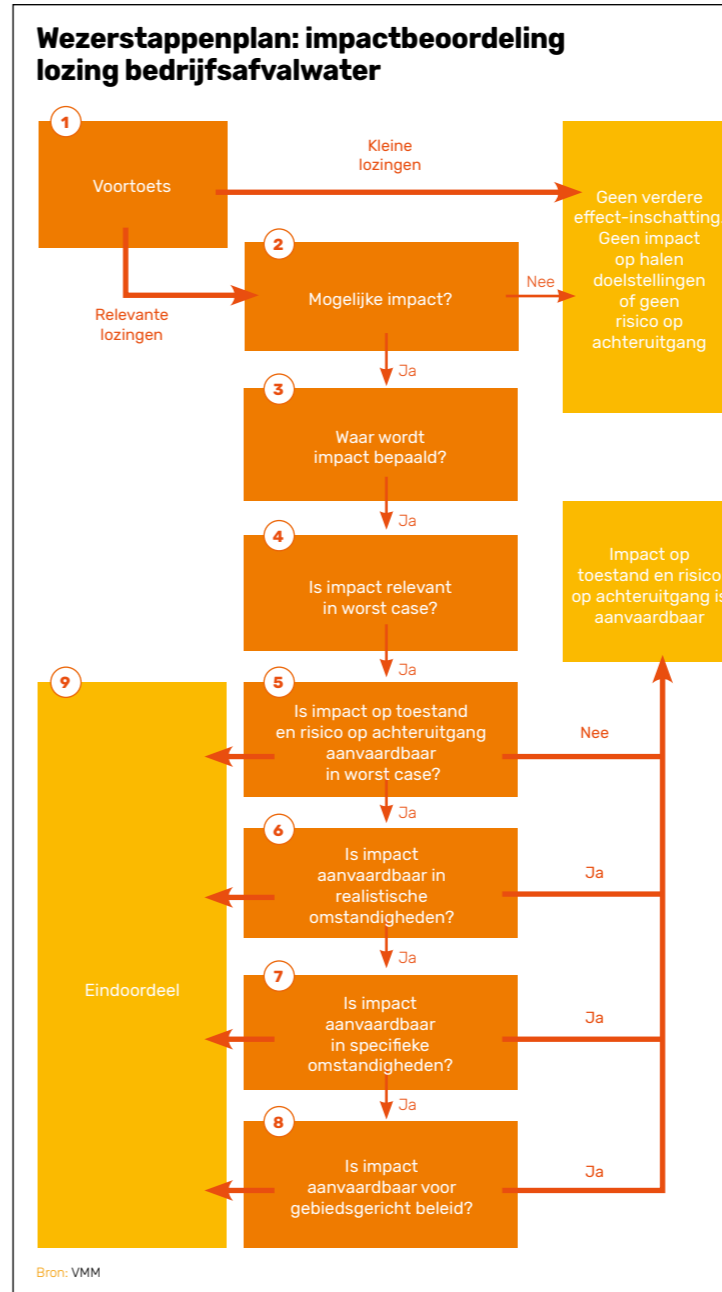
Spanningsveld met de waterloopkwaliteit

Het waterbeleid is meer dan enkel het structureel aanpakken van waterschaarste. Ook de waterkwaliteit, de toestand van de waterlopen,

is een belangrijk aspect van het waterbeleid. De controle hiervan gebeurt via de bepaling van de lozingsnormen. En laat er nu net een spanningsveld zijn tussen circulair watergebruik en de waterkwaliteit van de waterlopen.

Een opgeconcentreerde afvalwaterstroom vraagt hogere lozingsnormen. De lozingsnormen op hun beurt worden bepaald door de waterkwaliteit van de waterloop. Europa legt immers de lidstaten, via het Wezer-arrest⁵, op dat er geen achteruitgang mag zijn van de kwaliteit van de waterlopen. Daarnaast wordt er op dit moment ook een kader opgesteld dat een beschermingszone vastlegt rond drinkwaterwingebieden. Vanuit het voorzorgsprincipe om de drinkwaterwingebieden te beschermen tegen calamiteiten, zal er kritisch geadviseerd worden over lozingsnormen en lozingen in het algemeen.

Om hier allemaal aan te voldoen, is het Wezerstappenplan opgesteld, dat in negen stappen nagaat of er door de lozing achteruitgang is van de waterloopkwaliteit. Wanneer de lozing achteruitgang met zich meebrengt – door bijvoorbeeld ver doorgedreven waterrecuperatie – is het mogelijk dat het bedrijf bijkomende investeringen moet doen.

Deze extra investering kan ervoor zorgen dat de rendabiliteit van een circulair watergebruik project teniet wordt gedaan en dus niet wordt uitgevoerd.

Uit de evaluatie van de tweede SGBP's 2015 - 2021 blijkt bovendien dat we in Vlaanderen vanuit een slecht uitgangspunt vertrekken. We riskeren dus om op heel wat locaties weinig speling te hebben voor het lozen van opgeconcentreerd afvalwater. Daarnaast zijn de technieken die toelaten om de opgeconcentreerde afvalwaterstromen niet te lozen, zoals bijvoorbeeld indamping, in zeer veel gevallen economisch niet rendabel. Hierdoor zitten bedrijven met een gebrek aan mogelijkheden. Indien de lozingsnormen niet kunnen gehaald

worden, dan brengt dit het hergebruikproject in gevaar. Bijna 4 op 10 bedrijven die lozen op het oppervlaktewater ervaren de combinatie van de opconcentratie en de lozingsnormen in hun vergunning als een knelpunt.

Knelpunten gerelateerd aan de governance

Met de nieuwe plannen en initiatieven hebben we veel stappen in de goede richting gezet, maar de broodnodige koppeling met de andere domeinen zoals, milieu, klimaat, energie, mobiliteit, voeding en ruimtelijke planning moet nog gemaakt worden. De integrale aanpak is van wezenlijk belang om zowel de verbanden maximaal te benutten, maar ook om de negatieve effecten van een waterbeleidsmaatregel op de andere domeinen te vermijden. De onzekerheid die hiermee gepaard gaat, weerhoudt bedrijven om circulaire waterprojecten in uitvoering te brengen.

Er wordt aangegeven dat de onzekerheid over een stabiel prijzenbeleid een knelpunt is. De terugverdientijd van waterhergebruikprojecten is gebaseerd op de huidige prijszetting van de verschillende waterbronnen. In het kader van de vergoedingen voor het capteren van oppervlaktewater, zal de tariefvork over twee jaar worden aangepast. De aanpassing zou wel gebeuren in samenspraak met de relevante stakeholders en dus ook de industrie. De terugverdientijd van circulaire projecten is doorgaans langer dan twee jaar. Door de onzekerheid in prijzen, zijn bedrijven minder geneigd om nu al te investeren.

Daarnaast heerst er ook veel onduidelijkheid rond het vergunningenbeleid. Die belemmert bedrijven circulaire waterprojecten op te schalen. Een voorbeeld hiervan is het lozen van de geopconcentreerde afvalwaterstroom (zie hierboven). Maar ook bij de investeringen in klimaatneutrale technologieën, zoals de productie van waterstof, moet er rekening mee gehouden worden dat daarvoor water nodig is. Een niet aangepast vergunningenbeleid leidt tot een gebrek aan investeringszekerheid voor bedrijven.

Fragmentatie in onderzoek, ontwikkeling, innovatie en ondersteuning

Onderzoek, ontwikkeling en innovatie naar duurzaam waterbeheer gebeurt door verschil-

5. Het arrest van 1 juli 2015 stelt dat de overheid de goedkeuring van een project of lozing moet weigeren wanneer deze de toestand van een waterlichaam doet achteruitgaan of het bereiken van de goede toestand in gevaar brengt.

lende kennisactoren. Naast de individuele universiteiten en hogescholen, zijn Vlakwa, het samenwerkingsverband CAPTURE, watercircle.be en VITO met de recent opgerichte WaterKlimaatHub belangrijke spelers in het onderzoeksveld. Ook de verschillende speerpuntclusters, zoals Catalisti voor de chemie, de Blauwe Cluster die de link legt met mariene activiteiten en Flanders' FOOD, doen onderzoek naar de verduurzaming van watergebruik.

Het is positief dat er verschillende actoren bezig zijn met en samenwerken rond innovatief waterbeheer en dat er in het kader van de Blue Deal nieuwe initiatieven ontstaan zoals de WaterKlimaatHub. Hier zullen fysische en digitale technologische innovaties over de domeingrenzen van water, energie en klimaat worden gecombineerd. Dit toont aan dat onderzoek naar innovatieve technieken en slim watergebruik steeds meer aandacht geniet. Maar doordat er nog geen afgestemd beleid is, ontbreekt er een duidelijke onderzoeks-, ontwikkelings- en innovatieagenda. Hierdoor riskeren we fragmentatie, maar ook inefficiëntie. Doordat er geen duidelijk overzicht is van de verschillende projecten, wordt de complementariteit van de onderzoeksprojecten in gevaar gebracht.

Eenzelfde verhaal vinden we terug als we kijken naar de mogelijke ondersteuningskanalen. Financiële ondersteuning kan worden aangevraagd via verschillende entiteiten.

1. VLAIO: O&O-bedrijfssteun, specifieke instrumenten voor samenwerkingsverbanden en onderzoekscentra (TETRA- en COOCK-fondsen zie ook Smart WaterUse project p.10), de kmo-portefeuille, de kmo-groeisubsidie, de strategische transformatiesteun en de ecologiesteun (ecologiepremie+ en strategische ecologiepremie) en gratis laagdrempelig advies via 'Blikopener' – hierdoor kunnen ondernemingen contact opnemen met hogescholen en wordt ruimte gemaakt voor laagdrempelig advies. Hierbij wordt er gefocust op ondersteuning bij de onderzoeksvraag, eerstelijnsadvies, het doorverwijzen naar de geschikte partijen, ...
2. VMM: calls zoals 'Proeftuinen Droogte' die een oproep doen voor het opzetten van innovatieve samenwerkingsverbanden die inzetten op waterbesparing en/of circulair watergebruik. Minstens drie private bedrijven moeten hiervoor een samenwerking aangaan.
3. Vlakwa: call via 'demonstratie en disseminatieprojecten'. Binnen de open call kunnen consortia van bedrijven en kennisin-

stellingen gedurende één jaar duurzame en innovatieve technologieën, producten of concepten uittesten en verder optimaliseren. Daarnaast voorzien ze ook nog gratis laagdrempelig advies via LED Water.

4. Vlaanderen Circulair: zowel in 2017 als 2019 werd er een open call gelanceerd om projecten in te dienen gerelateerd aan circulaire economie. Het is onduidelijk of er in de komende jaren opnieuw een call zal gelanceerd worden.

"Doordat er nog geen afgestemd beleid is, ontbreekt er een duidelijke onderzoeks-, ontwikkelings- en innovatieagenda."

Voor de proeftuinen droogte wordt er in het kader van de Blue Deal 4 miljoen euro voorzien. In de periode 2016 - 2018 werd er door VLAIO ongeveer voor 23 miljoen euro subsidie uitgereikt aan water gerelateerde projecten. Het gros hiervan komt van de ecologiesteun (30% van de totale ecologiesteun). Maar dit is slechts 2,62% van de totaal uitgekeerde subsidies in diezelfde periode.⁶ Hoewel er verschillende mogelijkheden zijn, wordt er relatief weinig steun uitgekeerd. We zien hier verschillende redenen voor:

- Gezien de kwaliteitsvereisten van het gerecupereerd afvalwater en de lozingsnormen is er maatwerk en kennis nodig voor het opzetten van een circulair waterproject. Vaak is dat niet de corebusiness van het bedrijf in kwestie.

Hiervoor zijn wel oplossingen. Externe begeleiding kan het bedrijf volledig ontzorgen (bij het opzetten van pilootprojecten, aanvragen voor ondersteuning, vergunningsaanvragen, ...). Maar ook dienstverlening als 'water-as-a-service', waarbij het bedrijf de zuiveringsinstallatie leent van de leverancier en betaalt per kubieke meter afvalwaterzuivering, kan zorgen voor een acceleratie en opschaling van circulaire waterprojecten. Vooral bedrijven met grote watervolumes, zo'n 8 op 10, hebben de weg al gevonden naar deze externe begeleiding (studiebureaus, wattertechnologieleveranciers, lerende netwerken, ...). Dat is veel minder (slechts de helft) het geval wanneer de bedrijven minder wa-

ter gebruiken. In Vlaanderen moeten alle bedrijven ondersteuning kunnen krijgen.

- Bedrijven hebben in het verleden al veel inspanningen geleverd, wat positief is. De keerzijde van de medaille is dat het laaghangend fruit stilaan geplukt is en dat met andere woorden de kostenefficiëntie van een waterbesparende maatregel lager wordt, met een te hoge terugverdientijd tot gevolg. De financiële ondersteuning is voor dergelijke projecten ontoereikend en wordt dus met andere woorden niet aangevraagd.
- Er is ook nog de link met de klimaattransitie. In Vlaanderen staan we voor een ongelofelijke uitdaging in het kader van de klimaattransitie waar ook grote investeringen voor nodig zullen zijn. Bedrijven moeten keuzes maken welke projecten eerst uit te voeren (energie-efficiëntie, groene mobiliteit, klimaatneutrale technieken, ...). Niet alle investeringen kunnen immers in één keer worden doorgevoerd. Dit leidt ertoe dat waterhergebruik projecten mogelijks worden uitgesteld.
- Bedrijven die hun processen milieuvriendelijk of energiezuinig willen maken, kunnen hiervoor een financiële tegemoetkoming krijgen via de ecologiepremie+. Enkel innovatieve technologieën die op de limitatieve lijst staan, komen hiervoor in aanmerking. Wanneer de technologie niet op de lijst staat, maar de investering voldoende innovatief is, kan er geopteerd worden om de strategische ecologiesteun aan te vragen. Maar voor het aanleggen van infrastructuur zoals pijpleidingen en bufferbekkens wordt er geen ondersteuning voorzien, terwijl bedrijven net aangeven dat de bekostiging hiervan een knelpunt is in de uitvoering van waterbesparende technieken.

Omwille van de fragmentatie van het ondersteuningslandschap vinden bedrijven moeilijk hun weg naar de juiste ondersteuningskanalen of de juiste partners en hebben ze weinig inzicht in de nieuwe innovatieve technieken. 3 van de 4 bedrijven die binnen de 5 jaar plannen te investeren moeten nog onderzoeken welke ondersteuningsmiddelen er voorhanden zijn en welke er eventueel van toepassing zijn voor hun project. We moeten dit proces kunnen versnellen. Bedrijven hebben nood aan een centraal punt waar ze alle informatie kunnen krijgen.

6. 2020, SERV, achtergrondrapport, waterschaarste en droogte

Knelpunten gerelateerd aan samenwerking

We schreven het al in het eerste hoofdstuk, minder dan 1 op 10 bedrijven denkt aan het afsluiten van een samenwerkingsverband om op die manier circulaire waterprojecten uit te voeren. Vaak is dat zoals hierboven omdat ze niet de juiste weg vinden, maar daar komen nog een aantal specifieke knelpunten bij.

Ten eerste, als een bedrijf afvalwater loost moet het hiervoor, volgens het principe 'de vervuiler betaalt', een heffing betalen. Wanneer het bedrijf zijn afvalwater beschikbaar stelt aan een tweede bedrijf die het opnieuw in zijn productieproces gebruikt, zal het eerste bedrijf toch de lozingsheffingen moeten blijven betalen hoewel er van vervuiling door bedrijf 1 geen sprake meer is. Dit is in contradictie met het de-vervuiler-betaalt-principe en zorgt ervoor dat er geen prijsincentive is voor bedrijven om hun afvalwater ter beschikking te stellen.

Daarnaast is het in sommige gevallen nodig een grondstoffenverklaring te hebben om het afvalwater te hergebruiken voor bijvoorbeeld irrigatiedoeleinden. Maar het is voor bedrijven niet echt duidelijk onder welke condities er een verklaring nodig is en onder welke niet. Dat leidt ertoe dat bedrijven een grondstoffenverklaring aanvragen en verkrijgen terwijl dit eigenlijk niet nodig is, wat onnodige administratieve lasten geeft.

Ook de beschikbare ruimte en ligging van het bedrijf speelt een rol of een samenwerkingsverband mogelijk is. Een lange transportafstand van water is immers niet rendabel. Wanneer het gaat over de aanleg van bekkens voor hemelwateropvang is het nodig om voldoende beschikbare ruimte te hebben. Maar ook het aanleggen van infrastructuur op grond van derden, zorgt voor vertraging en moeilijkheden. Er ontbreekt hier immers een kader.

Tot slot geven bedrijven aan niet te weten of er bedrijven in de buurt zijn die aan samenwerking denken en of het volume en kwaliteit van het water dat ze beschikbaar kunnen stellen, voldoende is voor een eventueel samenwerkingsverband.

Er zijn heel wat knelpunten die de opschaling van circulaire waterprojecten en samenwerkingsverbanden tegenhouden, maar met de juiste instrumenten kunnen deze knelpunten weggewerkt worden en kunnen we de transitie verderzetten en accelereren naar een duurzaam waterbeheer en robuust watersysteem.

Novidon en De Brabandere: GOEDE BUREN

Bouwbedrijf De Brabandere is een nullozer die vandaag water gebruikt als proceswater (productie beton) en het reinigen van vrachtwagens (water wordt na doorlopen van bezinkbekkens hergebruikt). Afgelopen droge periode waren ze genooddaakt om tijdelijk over te schakelen op leidingwater, terwijl buurbedrijf Novidon afvalwater loost in het oppervlaktewater. Novidon en De Brabandere zullen daarom een samenwerkingstraject opstarten om het afvalwater van Novidon op te slaan in een bekken zodat De Brabandere dit kan gebruiken in zijn productieproces. Het afvalwater zal dus opnieuw gebruikt worden als grondstof. Toch moet Novidon nog een lozingsheffing betalen omdat het water het terrein 'verlaat'. Hierdoor heeft Novidon geen incentive, buiten een goede te buur zijn, om zijn water ter beschikking te stellen. Meer nog, een samenwerkingsproject brengt zelfs extra investeringen en administratieve lasten met zich mee.

3. Instrumenten om het pad te effenen

Het Vlaamse beleid heeft verschillende initiatieven opgezet die moeten leiden naar duurzaam watergebruik. Ook het bedrijfsleven zit niet stil. Een aantal knelpunten zorgen er echter voor dat de projecten niet altijd gerealiseerd kunnen worden. Daarom geven we in dit hoofdstuk enkele aanbevelingen die de realisatie van dergelijke projecten zullen bevorderen, aangevuld met inspirerende cases.

In Vlaanderen hebben we geen droogteprobleem maar een waterbeheerprobleem. Het beleid zal actie moeten nemen om het water beter te beheren (langer vasthouden, meer infiltreren, waterstromen hergebruiken, kwaliteit verbeteren, overstromingsrisico's beheersen, ...).

De Blue Deal moet hierop een antwoord bieden. Gezien het relancebudget dat hiermee gepaard gaat, is het duidelijk dat dit een hoge prioriteit krijgt binnen de Vlaamse regering. Het plan is

"In Vlaanderen hebben we geen droogteprobleem maar een waterbeheerprobleem."

ambitieuw met verschillende losstaande acties, die elk op zich een deel van de oplossing zijn. Circulair watergebruik, waarop we ons in deze paper hebben gefocust, is deel van de oplossing. Voka ziet drie werven waar we moeten op inzetten om volop te gaan voor circulair watergebruik, waarbij de werkagenda 'Waterkringlopen' een faciliterende rol kan spelen:

1. Zorg voor een holistisch beleid met een duidelijke strategie en visie: een beleid dat over de beleidsdomeinen heen kijkt en rekening houdt met de randvoorwaarden zoals bijvoorbeeld veiligheid voor de gezondheid en kwaliteit van de waterlopen.
2. Maak werk van een echte onderzoeks-, ontwikkelings- en innovatieagenda. Via innovatie, digitalisatie en ondersteuning kan de rendabiliteit van circulaire waterprojecten verhoogd worden.
3. Kijk verder dan het bedrijfsniveau, zet in op samenwerkingsverbanden tussen bedrijven en gemeentes en particulieren.

Zorg voor een holistisch beleid met een duidelijke strategie en visie

Een holistisch beleid zal de interacties tussen de verschillende beleidsdomeinen in rekening brengen. Dit is nodig om maximaal de kansen te benutten die mogelijke raakpunten bieden en de negatieve impact op elkaar te vermijden. Het holistisch beleid is nodig om een duidelijke strategie uit te werken voor de verschillende topics zoals prijzenbeleid, het vergunningenbeleid en de klimaattransitie. Hierdoor zal er een rechtzekerere omgeving gecreëerd worden waardoor de rendabiliteit van investeringen behouden blijft.

Bedrijven gebruiken verschillende waterbronnen. Een aanpassing op één bepaalde waterbron zal inherent een invloed hebben op een andere waterbron. Een aanpassing van de vergoedingen of heffingen kan sturend werken om circulair water te stimuleren, maar dergelijke aanpassingen mogen niet ondoordacht gebeuren. Enkele aandachtspunten hierbij zijn:

- Prijzen van de verschillende waterbronnen moeten integraal bekeken worden.
- Het uitvoeren van een socio-economische impactanalyse en een benchmark met de buurlanden is nodig om het concurrentieel nadeel te vermijden.
- Het de-vervuiler-betaalt-principe moet maximaal worden toegepast. Bedrijven zouden enkel moeten betalen voor het volume water dat ze effectief gebruiken, het deel dat terug geloosd wordt, zou 100% moeten kunnen gerecupereerd worden. Bedrijven die afvalwater ter beschikking stellen aan andere bedrijven zouden moeten beloond worden door het niet meer betalen van de lozingsheffing. Dit zal bedrijven stimuleren om meer samen te werken.

- De terugverdientijd van investeringen in duurzame technologieën kan gemakkelijk meerdere jaren duren. Een stabiel prijzen- en vergunningenbeleid zijn noodzakelijk om de rendabiliteit te verzekeren.

Het vergunningenbeleid kan sturend werken, maar zorg ervoor dat dit rechtvaardig en duidelijk is.

Rechtvaardig

Op dit moment stuurt het beleid via lozingsnormen (controle op de waterloopkwaliteit) en via de best beschikbare technieken (BBT's) (verhogen van waterefficiëntie of hergebruik). Vanuit de Blue Deal zullen er daarbovenop nog extra voorwaarden worden opgelegd aan die sectoren die waterafhankelijk zijn, aan grootwaterverbruikers en aan de bedrijven die grote verharde oppervlaktes hebben. De extra voorwaarden hebben betrekking tot het verplicht uitvoeren van een waterscan/audit bij de aanvraag van een vergunning, het opnemen van bepalingen rond waterefficiëntie in de omgevingsvergunning met een duidelijk tijdstraject om investeringen tijdig te kunnen doorsturen, het meewerken aan sectorale Blue Deals, ...

Het is belangrijk dat deze voorwaarden op een rechtvaardige manier worden ingezet. Voka vraagt om rekening te houden met historische inspanningen en met het feit dat bedrijven alternatieven gebruiken voor een wateraudit/scan zoals een eigen monitoringsysteem, deelname aan lerende netwerken, advies vragen aan een extern studie bureau, ... Daarnaast is de koppeling aan de vergunningsaanvraag enkel nuttig wanneer de meerwaarde van duurzaam waterbeheer bewezen is. Extra administratieve lasten moeten te allen tijde vermeden worden. Tot slot, sectorale Blue Deals kunnen zeker hun vruchten afwerpen, denk maar aan de Green Deal – Brouwers, maar zorg ervoor dat er voldoende win-win is, ook voor de bedrijven.

De opconcentratie die gepaard gaat met verregaand hergebruik zorgt voor een druk op de waterloopkwaliteit. Het is daarom belangrijk om het uitgangspunt (de waterkwaliteit) in zijn geheel te verbeteren. Door het sturend vergunningenbeleid hebben bedrijven hun vuilvracht (lozing in kg/uur of kg/dag) al sterk kunnen reduceren in het verleden. Om de kwaliteit verder te verbeteren is het nodig alle verontreinigingsbronnen in kaart te brengen, rekening houdend met de geleverde inspanningen in het verleden en prioriteit te geven aan de meest kostenefficiënte maatregelen. Parallel moet er ook ingezet worden op meer onderzoek en ontwikkeling van innovatieve

technieken om enerzijds minder zouten in de opgeconcentreerde stroom te krijgen en anderzijds alternatieve verwijderingstechnieken dan het lozen rendabel te maken (zie later). Op die manier kunnen we vermijden dat bedrijven bijkomende investeringen moeten doen, opgelegd via het Wezerstappenplan, om een waterhergebruik project uit te voeren.

Duidelijk

Er ontbreekt op dit moment een kader wanneer het bedrijf afvalwater wil inzetten in het proces en waarbij de waterkwaliteit moet gewaarborgd worden in het kader van de veiligheid van de mens. Voka ziet een mogelijke oplossing via de implementatie van de Europese verordening van het hergebruik van stedelijk afvalwater. Deze verordening legt minimale eisen vast voor het gebruik van stedelijk afvalwater voor irrigatiedoeleinden met als doel de veiligheid voor de mens te waarborgen. Dergelijk kader kan soelaas bieden naar (rechts)zekerheid toe, steeds met respect voor de eigenheid van het bedrijf. Hierbij wel rekening houdend met de kostenefficiëntie en dat alles wat met waterkwaliteit en voeding te maken heeft, federaal geregeld wordt. Wanneer hergebruik niet mogelijk of haalbaar is, moet hiermee rekening gehouden worden in de voorwaarden van het vergunningenbeleid.

Tot slot is het belangrijk dat we de strategie en visie afstemmen met de te maken investeringen in het kader van de klimaattransitie. Dit zal ook zijn invloed hebben op het watergebruik, gezien veel van deze technologieën water nodig hebben. Het is belangrijk dat het beleid hierop anticipeert.

Gascentrales WATERUITDAGINGEN

In het kader van de kernuitstap moeten we goed nadenken waar we de eventuele gascentrales zullen plaatsen, aangezien die ook koelwater gebruiken. In tegenstelling tot een centrale gelegen aan de Westerschelde, kan het watervraagstuk voor centrales meer landinwaarts wel enkele wateruitdagingen met zich meebrengen zoals bijvoorbeeld het voldoen aan lozings- en temperatuurvoorwaarden of omwille van zouten bij onvoldoende debiet, wat allemaal kan leiden tot de bedrijfsdiscontinuïteit.

Innovatie en ondersteuning als deel van de oplossing

Investeren in innovatie is een van de zes sporen van de Blue Deal. Sinds de publicatie van de Blue Deal zijn er al een heel aantal nieuwe onderzoekstrajecten opgestart, maar een echte onderzoeks-, ontwikkelings- en innovatieagenda ontbreekt nog. We hebben in Vlaanderen nood aan een dergelijke agenda. Het beleid heeft dit ook ingezien en Vlakwa heeft de opdracht gekregen een faciliterende rol op te nemen in het vastleggen van de agenda. Voor Voka zijn volgende agendapunten prioritair:

1. Onderzoek en ontwikkeling van innovatieve technieken die rendabel zijn voor het verwerken van opgeconcentreerde stromen

We zien hier twee sporen. Enerzijds moeten er oplossingen gevonden worden om de vuilvracht in zijn totaliteit te verlagen door aanpassingen te doen in het proces zelf. Dit kan bijvoorbeeld via aanpassingen in het gebruik van chemicaliën, waardoor de vuilvracht kan verkleind worden. Of door proceswater te hergebruiken in plaats van 'hard' onbehandeld water. Zo kunnen chlorides, die hard water omzetten naar zacht water, vermeden worden en ook op deze manier kan de vuilvracht vermeden worden. Anderzijds moet

er onderzoek en ontwikkeling komen voor innovatieve technologieën die als alternatief voor het lozen gebruikt kunnen worden. Het is belangrijk om integraal te kijken naar de oplossing en dus ook de energie- en transportcomponent mee te nemen. Voka vraagt om dergelijke onderzoeken zeker mee op te nemen in WaterKlimaatHub.

St-Klara/Klaratex VUILVRACHT AFVALWATER GEDAALD

Wasserij St-Klara/Klaratex heeft in partnerschap met VITO en Vlakwa nagegaan hoe een membraantechнологie of omgekeerde osmose kan leiden tot de verwijdering van een aantal specifieke pollutanten en de mogelijkheden tot hergebruik zonder aan kwaliteit van het wasproces in te boeten. Uit de resultaten is gebleken dat door meer op hergebruik in te zetten, er minder ondiep grondwater opgepompt moet worden en bijgevolg minder inkomend water moet behandeld worden (ontharden en ontijzeren) waardoor ook minder chloriden afkomstig van het regeneratieproces in het afvalwater aanwezig zullen zijn. Dit heeft ertoe geleid dat de totale vuilvracht van het afvalwater is gedaald.

2. Opschaling van en kennisverspreiding over innovatieve technieken is broodnodig

Demonstratieprojecten zijn hiervoor een belangrijke tool. Ze zorgen er immers voor dat bedrijven kunnen proeven van dergelijke technologieën. Het is dan ook positief dat er hiervoor in Vlaanderen extra budget wordt vrijgemaakt in het kader van Vlaanderen Waterproof. Drie grootschalige demoruimtes (WaterArchitect, KlimaatPlassen en Watergemeenschap) zullen worden opgezet om innovatieve oplossingen voor slimme buffering en geoptimaliseerde circulaire waternetwerken te implementeren. Voka vraagt om de bedrijven hiermee actief in op te nemen en dit ook nog na de invulling van de Blue Deal te blijven behouden. Demonstratieprojecten zullen altijd nodig blijven.

3. Ondersteun kleine en middelgrote waterverbruikers in hun zoektocht naar de juiste partner of project

In de Blue Deal worden er extra voorwaarden opgelegd aan grootwaterverbruikers (zie eerder). Uit de Voka-bevraging blijkt echter dat deze verbruikers al ondersteuning vinden (via watertechnologieleveranciers, studiebureaus, ...). De middel- en kleine waterverbruikers vinden hun weg nog niet altijd even goed. Daarom bieden zowel Vlakwa via 'LED Water' als VLAIO via 'Blikopener' laagdrempelig advies aan. In de agenda moet er zeker ook ruimte komen voor de verdere promotie en zichtbaarheid van dergelijke adviestrajecten.

Health and Water Technology MOVE-IT LAB

Het HOGENT onderzoekscentrum Health and Water Technology werkt, dankzij VLAIO-steun, momenteel een mobiele waterzuiveringsunit uit. Dit 'Move-it lab' zal ingezet worden om volgende onderzoeksvragen te beantwoorden: hoe kunnen aerobe, actieve slibsystemen energiezuiniger worden; hoe kan de bezinkbaarheid en ontwaterbaarheid van het slib geoptimaliseerd worden; hoe kan afvalwater gevaloriseerd en hergebruikt worden; hoe kan afvalwater efficiënter gezuiverd worden? De nood aan een pilootopstelling die 'on site' gevoed wordt met het reële bedrijfsafvalwater is groot: zo'n opstelling levert betrouwbare en meer realistische resultaten. Bovendien is 'on site'-advies ook laagdrempelig.

4. Gebruik de digitalisering als een versnellende motor

Digitalisering kan mee de versnelling inzetten. Vooral in monitoringsprogramma's om waterlekken of abnormale concentraties in het proces of het afvalwater te detecteren, zit er enorm veel potentieel. Dit laatste heeft meteen ook een positieve impact op de kwaliteit van de waterloop.

AluK BESPARING VAN 30.000 LITER LEIDINGWATER

Bij AluK, producent van aluminium ramen, deuren, veranda's en profielen, heeft Eco-Vision in As een closed-loop systeem geïnstalleerd, waardoor er niet alleen 30.000 liter leidingwater per dag bespaard en minder geloosd wordt, maar ook via het volautomatisch batch systeem, 100% controle op de vuilvracht van het resterende afvalwater is. Hierdoor wordt vermeden dat de lozingsnormen worden overschreden.

5. Breidt de financiële ondersteuning uit en zorg ervoor dat de steunmaatregelen niet eenmalig zijn

Voka is tevreden dat VLAIO eind mei de limitatieve technologielijst voor de aanvraag van de ecologiepremie heeft uitgebreid met twee relevante technologieën voor waterhergebruikprojecten. Dit geeft bedrijven de opportuniteit om hun project sneller tot uitvoering te laten komen. Het is belangrijk om deze lijst constant up-to-date te houden.

In het kader van de Blue Deal zal de ondersteuning via ecologiesteun met 10 miljoen euro worden verhoogd in 2021 en 2022. Het is nog niet duidelijk onder welke voorwaarden (grootte bedrijf, innovatieve of standaard technieken, ...) en onder welke vorm (via open call, limitatieve technologielijst, strategische ecologiesteun, kmo-steun, ...) deze extra ondersteuning zal kunnen aangevraagd worden. Belangrijk is dat alle bedrijven, dus zowel grotere als kleinere, kunnen genieten van zowel de innovatieve technieken als van meer gestandaardiseerde technieken zoals het aanleggen van een waterbassin of andere infrastructuur. Want ook voor grotere bedrijven is deze investering aanzienlijk en kan de waterbesparing belangrijk zijn.

Daarnaast moet de ondersteuningsagenda ook 'water-as-a-service' meer ingang laten vinden bij kleinere waterverbruikers. Doordat het als een dienst wordt aangeboden, is deze toepassing veel laagdrempeliger en zijn de bedrijven niet verplicht te investeren in hergebruikinstallaties. Op dit moment wordt deze dienst echter nog te weinig aangeboden omwille van de rendabiliteit.

AECOM en AVAIO WATER-AS-A-SERVICE BIEDT VEEL VOORDELEN

Een nieuwe ontziltingsinstallatie uitgebaat door AECOM en AVAIO op het bedrijventerrein van Covestro in de haven van Antwerpen zal vanaf begin 2024 brak dokwater oppompen en omzetten in hoogwaardig proceswater en leveren aan bedrijven zoals Evonik. Hierdoor kunnen er miljoenen liters drinkwater bespaard worden. Maar het biedt ook milieu- en kwaliteitsvoordelen. Het geleverde proceswater is zuiverder dan leidingwater. De zoutlast is vijf keer lager, waardoor er minder afvalwater en chemicaliën nodig zijn voor de waterbehandeling. De waterfabriek is ook uitgerust met de juiste technologie om in een latere fase gezuiverd afvalwater van hun klanten te gaan hergebruiken en heeft daarmee het potentieel om de industriële waterkringloop te sluiten.

Dat er extra budget vrijkomt is een goede zaak, maar het gaat hier op dit moment nog over eenmalige budgetten. Als we naar een structurele transitie willen gaan, zal de uitbreiding en verhoging van recurrente ondersteuning nodig zijn. Om de middelen op een efficiënte manier te spenderen is het nodig om de koppeling maximaal te maken met de uitdagingen waarvoor de bedrijven staan in het kader van de klimaattransitie.

"Digitalisering kan mee de versnelling inzetten."

6. Stop de fragmentatie, zorg voor een centraal punt met alle beschikbare informatie

De inzichtelijkheid en toegankelijkheid van onderzoek, ontwikkeling, innovatie en ondersteuning naar bedrijven toe, is van essentieel belang voor de opschaling. Bedrijven moeten op een eenvoudige manier een antwoord kunnen terugvinden op volgende vragen: wie zijn de onderzoekspelers, bij welke partners kan er aangeklopt worden, wat zijn de meest innovatieve

technologieën, welke financiële ondersteuningsmiddelen zijn er, ... Maar daarnaast moet het ook duidelijk zijn voor het onderzoeksveld wie met wat bezig is en dit om de efficiëntie maximaal te waarborgen. Centralisatie van de informatie is daarbij belangrijk. Gezien Vlakwa al een faciliterende rol opneemt voor het opstellen van de onderzoekagenda lijkt het logisch dat ze ook hierin een faciliterende en coördinerende rol innemen.

Stimuleer samenwerkingsverbanden

In Vlaanderen is er nog een groot potentieel om samenwerkingsverbanden op te zetten. Wat voor het ene bedrijf afvalwater of regenwater is, kan voor het andere bedrijf een grondstof zijn. Om de opschaling te bekomen, is het belangrijk dat we het zo eenvoudig mogelijk maken voor de bedrijven. Dit wil zeggen:

1. Zorg voor een incentive

Als een bedrijf zijn afvalwater ter beschikking stelt en het dus niet meer loost, zou er geen lozingsheffing meer mogen zijn voor dat deel dat effectief wordt hergebruikt. Voka vraagt het heffingenkader aan te passen.

2. Zorg voor een duidelijk kader

Geef duidelijk aan wanneer een grondstoffenverklaring nodig is en wanneer niet. Visualisatie via een beslissingsboom kan hierbij een meerwaarde hebben. Voka hoopt dat met de implementatie van de verordening over het hergebruik van stedelijk afvalwater, duidelijkheid geschept kan worden over onder welke algemene condities het nodig is een verklaring aan te vragen.

3. Breng vraag en aanbod in kaart op lokaal niveau

Wanneer het droog is, kunnen landbouwers te rade gaan op de website 'WaterRadar' die hen aangeeft welke bedrijven hun afvalwater ter beschikking stellen voor de landbouwers. Hoewel dit een stuk moeilijker is voor bedrijven, gezien het specifieke productieproces en de kwaliteit van het water, zit er wel potentieel om dit te doen op bedrijfsterreinniveau.

4. Zet in op zowel kleinschalige als grootschalige projecten

Gezien het potentieel kunnen we nog veel winnen door bedrijven te stimuleren samenwerkingsprojecten op te zetten. Dergelijke projec-

ten zorgen enerzijds voor onafhankelijkheid van een primaire waterbron en anderzijds is het zelfs mogelijk dat er nog bijkomende voordelen zijn, waardoor de win-win alleen maar groter wordt.

Tomato Masters en Omegabaars GEZAMENLIJK WATERBASSIN

In Deinze is er een mooie samenwerking opgezet tussen tomatenteler Tomato Masters en Omegabaars, kweker van tijgerbaars. Tomato Masters en Omegabaars hebben een gezamenlijk waterbassin om het regenwater op te vangen (regenwater is de enige waterbron die gebruikt wordt). Jaarlijks wordt zo'n 30 miljoen liter water uitgewisseld. Omegabaars gebruikt het als kweekwater. Het afvalwater wordt gezuiverd en wordt ingezet bij Tomato Masters om de tomaten mee op te kweken. Doordat er nog nutriënten van de vissen aanwezig zijn, kan Tomato Masters ook nog kunstmeststoffen uitsparen. Daarnaast levert Tomato Masters nog warmte en elektriciteit van hun WKK voor het kweekproces van de tijgerbaars.

Bekijk de
reportage

Maar we moeten ook groter durven denken door projecten op te zetten op niveau van een bedrijventerrein of wijk. In de proeftuinen droogte zijn er nu al een aantal projecten die hierop inspelen. Dit moet de kans geven om lessen te trekken uit de do's-and-don'ts Proeftuinen droogte moeten de weg wijzen naar de samenwerkingsverbanden van de toekomst. Het is dan ook positief dat er ook dit jaar opnieuw een call is gelanceerd.

Keiberg Vossem SAMENWERKING OP HET BEDRIJVENTERREIN

Het bedrijventerrein Keiberg Vossem in Tervuren is in ontwikkeling en wordt beheerd door Interleuven. Er zal een collectieve buffering van hemelwater (verkregen via daken en verharde oppervlaktes) komen. Vervolgens wordt het opgevangen water opgezuiverd tot een hogere kwaliteit en beschikbaar gesteld aan een dertigtal bedrijven via een tweede net. De voordelen zijn tweeledig. Bedrijven kunnen het gezuiverde water, goedkoper dan leidingwater, gebruiken in hun productieproces. Hierdoor kan leidingwater worden uitgespaard. Daarenboven wordt het overtollig gezuiverd hemelwater geïnjecteerd in de bodem waardoor het grondwater kan aangevuld worden. De Watergroep neemt de exploitatie van het watersysteem op zich. Dit project is opgezet via proeftuinen droogte en zal begin 2022 operationeel zijn.

Gezien bedrijven vaak maar een beperkte ruimte hebben om bufferbekkens aan te leggen, zien we een belangrijke rol voor gemeentes en provincies wanneer het gaat over beschikbare ruimte en collectieve buffering van hemelwateropvang.

5. Het kan ook innovatiever

Het is mogelijk dat bedrijven een overschot hebben aan water van drinkwaterkwaliteit, bijvoorbeeld door de hoge zuiveringsgraad maar ook doordat er in het proces meer water vrijkomt dan dat er wordt ingenomen. Het zou onder strikte voorwaarden mogelijk moeten zijn om dit water te injecteren in het drinkwatercircuit.

Colruyt VAN AFVALWATER TOT DRINKWATER

Op een productiesite in Halle wordt er afvalwater opgezuiverd tot drinkwaterkwaliteit. Doordat het productieproces niet volcontinu is, is er een overschot van water aan drinkwaterkwaliteit, dat op dit moment nog op de riolering geloosd wordt. Colruyt wil het water maximaal benutten en is daarom bezig met het uitvoeren van technische analyses om na te gaan of het overschot aan drinkwater niet enerzijds voor eigen gebruik kan ingezet worden en anderzijds kan geïnjecteerd worden op het drinkwaternet. Ze zijn hiervoor ook in gesprek met de lokale drinkwatermaatschappij.

Het wettelijk kader, die alle veiligheidsaspecten in acht neemt, ontbreekt hier nog voor. Deze piste is meer dan te onderzoeken waard.

Voka is ervan overtuigd dat het aanpakken van deze werven circulair watergebruik kan opschalen. Op die manier zullen de bedrijven bijdragen aan de structurele aanpak van de droogteproblematiek. Dit zal bovendien leiden tot meer innovatie en een duurzame economie. Bovendien kunnen we zo voorkomen dat we het afwegingskader droogte, een laatste redmiddel, moeten inzetten, en zo kunnen we (mogelijke) schade aan onze economie voorkomen.

DE DROOGTE VOORBIJ

DE DROOGTE VOORBIJ
Werven voor een beter
circulair watergebruik

